

ESAD DURAKOVIĆ

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

ORIJENTALISTIKA KAO IDEOLOGIZACIJA NAUKE

Sažetak

Orijentalistika kao znanost snažno je kontaminirana ideologijom, često i predrasudama prema svijetu i kulturi koji su u njenom istraživačkom fokusu, odnosno prema orijentalno-islamskoj kulturi i muslimanima. To sam zapazio od svojih asistentskih dana i ušao sam u javnu polemiku sa Darkom Tanaskovićem i još nekim orijentalistima, a polemika se odvijala kao polemika o *evrocentризму* u glasilima socijalističke Jugoslavije. Godinama kasnije, Edward Said će objaviti svoje znamenito djelo *Orientalism* na tu temu. Dokaz navedenoj ideologizaciji i nesigurnosti u imenovanju te znanstvene oblasti jest i u činjenici da je nekoliko puta mijenjala svoje nazive Katedra za arapski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, potom Odsjek za orijentalistiku. Najzad sam, kao nastavnik toga Fakulteta, na njegovom Nastavno-naučnom, vijeću 2003. godine obrazlagao i izdejtvoavao da se taj Odsjek imenuje Odsjekom za orijentalnu filologiju, dakle nazivom koji je distanciran od kompromitiranog naziva *orientalism*, odnosno koji je ideološki neutralan. Ovo je važno utoliko prije što je i značajan dio bošnjačke baštine nastao na orijentalnim jezicima, tako da ova nauka u BiH nema isti status kao, recimo u drugim evropskim zemljama.

Gljučne riječi: orijentalistika, orijentalna filologija, orientalism, evrocentrizam, ideologizacija nauke.

Odsjek za orijentalnu filologiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu mijenjao je naziv nekoliko puta. Već i ta činjenica upozorava na oprez u vezi s nominacijom i metodologijom tih studija. Stoga sam insistirao na Nastavno-naučnom vijeću Filozofskog fakulteta u Sarajevu na preimenovanju Odsjeka i moj prijedlog je najzad usvojen 2003. godine.

Godinama prije toga, na stranicama časopisa *Kulture Istoka* (1987) i *Odjeka* (1985) vodio sam raspravu s Darkom Tanaskovićem o problemu nominiranja orijentalistike, odnosno o njenoj kontaminaciji evrocentrizmom, s povremenim uključenjem Harisa Silajdžića¹ i Rada Božovića.² U to doba

1 Haris Silajdžić, „Evropocentrizam i orijentalistika”, *Odjek*, 17, Sarajevo, 1987, str. 10-11.

2 Rade Božović, „Da li orijentalistika može bez ‘orijentalizma’/evrocentrizma”, *Kulture Istoka*, 11, Gornji Milanovac, 1987, 38-40; Isti, „Pozorište u senci poezije”, *Kulture Istoka*, 1 i 2, Gornji Milanovac, 1984, str. 7-10.

nije se činilo očiglednim, ili nužnim, da će faktori islamofobije u Jugoslaviji odigrati izuzetno važnu ulogu u ratu protiv BiH i naročito protiv Bošnjaka koji su – upravo kao muslimani – doživjeli i genocid, a i danas su prijeteći oblaci na horizontu njihove biološke egzistencije. Dakle, iz ove perspektive se pokazuje više nego očiglednim kako je ta nauka/„nauka” bila snažno ideologizirana i da je predstavljala „znanstveničku bazu” za utemeljenje islamofobije koja je i danas jasno artikulirana i uporno agresivna.

O ideološkoj kontaminaciji orijentalistike objavio sam tekst davne 2000. godine,³ ali se taj problem nominiranja stalno reaktualizira, posebno u našim uslovima.

Problem nominiranja orijentalistike – koja zapravo predstavlja skup disciplina – nije nametnut izvana i nije izraz proizvoljnosti već je nužno proizašao iz samoga bića orijentalistike, iz njenih zadataka i metodologije, iz njenoga vrlo složenog odnosa prema predmetu istraživanja.⁴

Općenito i historijski gledano, orijentalistika nije uspjela revidirati osnovne ciljeve koje joj je postavio Katalonac Lull – prvi Evropljanin koji je radio na unapređenju orijentalnih studija „kao sredstva mirne krstaške vojne u kojoj bi ubjeđivanje zamijenilo silu”.⁵ S tim ciljem on je osnovao fratarski kolegij za izučavanje arapskoga jezika, a zahvaljujući njegovom utjecaju otvorena je 1312. godine i katedra arapskoga jezika u Parizu

Islamofobnu utemeljenost *orientalismo*, kojeg je najuspješnije demaskirao Edward Said,⁶ možemo pratiti, bez ikakvih napora, u djelima najznačajnijih orijentalista. Naprimjer, čuveni oksfordski profesor Gibb, autoritet najvišega reda, koji je i kao direktor harvardskog Centra za srednjoistočne studije vršio snažan utjecaj, na temelju svojih dugogodišnjih istraživanja izveo je zaključak da je „gnjev osnov islamske etike i kulture”.⁷

Otuda nije slučajno i ne može se smatrati izoliranim intelektualnim incidentom jednog arabiste tvrdnja šefa kursa arapskoga jezika koji su 1975.

3 „Orijentalistika - problemi metodologije i nominiranja”, *Znakovi vremena*, Naučno-istraživački institut „Ibn Sina”, vol. 3, br. 9-10, Sarajevo, 2000, str. 275-294.

4 U engleskom jeziku termin *orientalism* ima nekoliko značenja, a jedno od njih odgovara našem pojmu *orijentalistika*. Na engleskom govornom području čest je naziv *oriental studies*, upravo zbog toga što se sve češće izbjegava naziv *orientalism*. U francuskom jeziku je to *orientalisme*, u španskom *orientalismo*, u njemačkom *Orientalismus* (ali češće: *Orientalistik*), u italijanskom jeziku najčešće se koristi termin *orientalistica*, a na ruskom jeziku je to *vostokovedenie*.

5 Filip Hiti, *Istorija Arapa*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1967, str. 598.

6 Edward W. Said, *Orientalism*, London, 1978.

Ova studija prevedena je na mnoge jezike u svijetu, a pojavila se i na bosanskom jeziku, u prijevodu Rešida Hafizovića: Edward W. Said, *Orijentalizam - zapadnjačke predodžbe o Orijentu*, Svjetlost, Sarajevo, 1999.

7 H. A. R. Gibb, *Islam*, London-Oxford-New York., s. a., str. 118.

godine pohađali studenti na Columbia College, kada je tumačio studentima kako svaka druga riječ u arapskom jeziku ima nešto zajedničko s nasiljem.⁸

Prateći povijesni razvoj orijentalistike, uočavam kako ona nastoji dokazati da Orijent nije kadar za samospoznaju, za artikuliranje vlastitih vrijednosti, te da uopće nije u stanju predstaviti samoga sebe. Za to postoje orijentalisti: oni su ti koji nastupaju kao najpozvaniji da spoznaju Istok, da ga interpretiraju, vrednuju, i da ga, u krajnjem, predstave i njemu samome. Imamo li pritom u vidu polazne evrocentrične pozicije orijentalistike, razumljivo je što će se Orijent predstaviti inferiornim u odnosu na Zapad, ali je krajnji cilj orijentalistike o kojoj je ovdje riječ da i Istoku nametne takvu svijest o sebi samome. Tu započinje onaj neobični i pogubni proces koji Edward Said naziva *orijentalizacijom Orijenta*.

O tome aspektu opširnije sam pisao u tekstu pod naslovom *Orijentalistika – problemi metodologije i nominiranja*, a ovdje se želim fokusirati na preimenovanje današnjeg Odsjeka za orijentalnu filologiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. U preimenovanju sam lično učestvovao – inicirao ga kao nastavnik na Odsjeku i šef Katedre za arapski jezik i književnost. Tu akciju želim zabilježiti i objaviti kao svojevrsni prilog analima bosanskohercegovačke orijentalistike, odnosno orijentalne filologije.

Odsjek je osnovan iste godine kada je osnovan i Fakultet (1950), pod nazivom Katedra za orijentalnu filologiju, a kasnije (1971) prerasla je u Odsjek za orijentalne jezike i književnosti.⁹ Nisam imao priliku da dobijem uvid u elaboraciju koja je vjerovatno urađena prilikom njegova osnivanja, kako bih mogao procijeniti koji su bili motivi za osnivanje Odsjeka, kakav program je predviđen te da li je objašnjeno zašto mu je dat upravo takav naziv. Velikog osnova ima moja pretpostavka da je Odsjek osnovan u prvome redu radi proučavanja bošnjačke baštine na orijentalnim jezicima, a manje radi proučavanja modernoga muslimanskog Istoka. U prilog tome govori činjenica da su studenti na tome odsjeku obavezno slušali predmet *Historija južnoslavenskih naroda*. Također, Orijentalni institut (osnovan u Sarajevu iste godine) utemeljen je osnivačkim aktima prvenstveno na potrebi da se izučava bošnjačka baština na orijentalno-islamskim jezicima, pa je prirodno očekivati

8 Upor.: Said, op. cit., str. 355.

9 Imenovanje Odsjeka odvijalo se na sljedeći način: 1950-1971. Katedra za orijentalnu filologiju; 1971-1977. Odsjek za orijentalne jezike i književnosti; 1977-2003. Odsjek za orijentalistiku; od 2003. godine je Odsjek za orijentalnu filologiju.

Kao profesor na tome Odsjeku, zapazio sam da je do te 2003. godine na svim administracijskim „popisima“/dokumentima stavljan pri kraju liste odsjēkā, što je bio izraz nečiji-eg „vrednovanja“, ili favoriziranja odsjēkā. Insistirao sam (i moj zahtjev je prihvaćen) da se odsjeci navode abecednim redom njihovih naziva. Dovoljno je uporediti različite pozicije ovog Odsjeka u dvjema spomenicama Fakulteta.

da je sa istim temeljnim ciljevima osnovan i Odsjek, utoliko prije što je dio kadrova radio istovremeno u obje ustanove. Fehim Nametak, koji je dugo radio u Orijentalnom institutu, kazivao mi je, samopouzdanjem dobro obaviještenog čovjeka koji je bio „na licu mjesta”, kako se u vezi s programima Orijentalnog instituta vodio nevidljiv rat među političarima. Dok je utjecajni Hasan Grapčanović zagovarao programe u kojima bi baština i osmanistika bile u prvome planu, na prijedlog Nijaza Durakovića osnovan je i referat za Bliski istok (šef referata je bio Muhamed Mujić) koji je trebao prerasti u odjeljenje gdje bi se proučavao savremeni Bliski istok. No, ova inicijativa nije ozbiljno razvijena i afirmirana te je referat ostao, više-manje, samo „statutarno slovo”.

U svakom slučaju, bošnjačka orijentalistika – utemeljena službeno osnivanjem ove dvije institucije – od samoga početka označila je svoju specifičnost u odnosu na orijentalistiku kakva se nje govala u Evropi, u svijetu općenito. Više puta sam, naime, u različitim povodima naglašavao tu specifičnost bosanske orijentalistike (zapravo *orijentologije*) koja se ogleda – najkraće rečeno – u tome što ona ne proučava nešto što je strano, egzotično, orijentalistički distancirano i ideologijski intonirano u onome smislu koji će mnogo godina kasnije Edward Said maestralno definirati kao *orientalism*. Naprotiv, ona proučava temelje vlastitoga bića – bošnjačku kulturu koja se razvijala na orijentalno-islamskim jezicima tokom više stotina godina. Taj dio bošnjačkoga identiteta dugo je bio „zatamnjan”; zbog ideoloških razloga potiskivan je i osujećivan za ozbiljno, temeljito i institucijsko izučavanje, jer Bošnjacima je bilo namijenjeno da se asimiliraju u Srbe ili Hrvate (višedecenijskim popisima naprosto su prisiljavani na to), ili da se, ponižavajuće, izjašnjavaju kao *neopredijeljeni*. Naravno, u uskoj vezi s takvom vrstom represije na njihov identitet stajala je i ta marginalizacija njihova kulturalnog identiteta u orijentalno-islamskim jezicima: to je narod – htjelo se kazati svim navedenim postupcima – koji je u nekom vakuumu, bez korijena u povijesti, bez kulturalnih uporišta, pa je stoga jedina njegova budućnost – s obzirom na stalnu problematičnost identiteta – u asimilaciji. Posljedice se ogledaju i u činjenici da jedino Bošnjaci u Socijalističkoj Jugoslaviji nisu imali na nivou države svoje nacionalne institucije – institute, akademiju nauka i dr.

Naime, u danome kontekstu postavlja se izuzetno važno pitanje: Da li je ispravno Bošnjake kao neorijentalce, kao autohton evropski narod, nazivati orijentalistima zato što proučavaju *svoju i ovdašnju kulturnu baštinu* stvaranu na orijentalnim jezicima? Je li, na primjer, Safvet-beg Bašagić u istoj mjeri i na isti način orijentalist kao što je to Gabrieli? Ili: Da li je Fehim Nametak,

opusom posvećenim Fadil-paši Šerifoviću, orijentalist jednako i u istom smislu kao i Alexander Popovic sa Sorbone?¹⁰

Dakle, orijentalistika (ranije: orijentalna filologija) je za Bošnjake istovremeno nacionalna i nadnacionalna disciplina: nacionalna je u tom smislu što im osvjetljava važan dio identiteta u orijentalno-islamskim jezicima, a istovremeno ih uvodi u nadnacionalni ili internacionalni kontekst – u kulturu koja je bila i ostala planetarno važna i djelatna; to je svakako prednost, a nije manjkavost. Stoga je osnivanje Orijentalnog instituta i Odsjeka za orijentalnu filologiju na Filozofskom fakultetu u Sarajevu od izuzetnog značaja: za očekivati je bilo da naučnoistraživački i obrazovni program obje institucije bude i temeljito izučavanje bošnjačke baštine na orijentalno-islamskim jezicima. Međutim, nekoliko godina kasnije, Odsjek je preimenovan u Odsjek za orijentalistiku i time su otvoreni novi problemi koji imaju prvenstveno ideološke osnove i smjernice, jer Bošnjacima naprosto nije suđeno da imaju „čista” imena i nazive – bez dvosmislenosti koje se uvijek ispostavljaju kao posebna vrsta ideološkog sumnjičenja, upitnosti, čak podozrenja.

Bilo kako bilo – ostaje činjenica da se decenijama nije institucionalno izučavala bošnjačka književnost i bošnjačka pismenost općenito na orijentalno-islamskim jezicima u nastavnim planovima književnosti naroda Jugoslavije ili Bosne i Hercegovine. Uvođenjem „segmenata” te kulture u studij bosnistike afirmirala bi se i ta značajna komponenta bošnjačkog kulturalnog pa i nacionalnog identiteta. Odguravanje te književnosti u orijentalistiku nesumnjivo je imalo cilj da se izrazi distanciranost te kulture, njene književnosti prvenstveno, ne samo u domenu estetičkog i poetološkoga već ideološkoga prije svega, a krajnji rezultat je snažno problematiziranje bošnjačkoga identiteta, težnja da se taj narod, „najzad”, asimilira.

Dakle, preimenovanje Odsjeka za orijentalnu filologiju u Odsjek za orijentalistiku indicira da se problem zaoštrio ne samo naučno i metodološki nego i ideološki. Termin *orijentalistika* nema naučničku ozbiljnost termina *orijentalna filologija*, već je on, naprotiv, sadržan u najvećoj mjeri u ideologiziranju nauke.¹¹ Mnogi čuveni orijentalisti u svijetu ideološki su kontaminirali orijentalistiku do te mjere da bi se mogla nazvati *političkom naukom*. Orientalistika je cjelokupnu orijentalno-islamsku kulturu situirala kao pasivni i inferioran objekt svoje ekspertize, kao Drugoga koji je ponio najvažnije negativne sadržaje u odnosu prema evrocentričnim vrijednostima. Baveći se tokom više decenija islamskim svijetom sa tih ideoloških pozicija, orijentali-

10 U tom smislu je impresivno djelo *Evropska književnost i latinsko srednjovjekovlje* autora E. R. Curtiusa (drugo izdanje: Zagreb, 1998).

11 Termin *orijentalistika* je bukvalno prijenos engleskog termina *orientalism* o čijoj ideološkoj kontaminaciji je sjajno pisao E. Said u navedenom djelu.

stika je, u načelu i u najvećem dijelu, kompromitirala vlastiti dignitet nauke i stavljala se, zapravo, u funkciju instrumenta za ostvarivanje kolonijalizma i evrocentričke kulturalne imperije.

Naziv *Odsjek za orijentalnu filologiju* oduvijek je imao naučničko dostojanstvo, ozbiljnost, otklon prema ideološkim kontaminacijama, pa je kao takav i mogao opstajati, premda se uvijek moglo razmišljati – u vrijeme komunističkog režima kao i danas – i o drukčijim rješenjima. Naime, izučavanje bošnjačke kulture u orijentalno-islamskim jezicima, ili barem najvažnijih elemenata te kulture, poželjno je uvesti u nastavne planove (i istraživačke programe) bosnistike, bošnjačkih studija, književnosti naroda Bosne i Hercegovine i sl. Ovdje ne dajem konačno rješenje već ukazujem na smjer u kome je moguće, čak je vrlo razložno, tražiti i donositi suvisla rješenja. Jer, ako se danas u Evropi u okviru nacionalnih književnosti izučavaju i oni njihovi „segmenti” koji su se razvili, naprimjer, na latinskom jeziku, zašto takav rezon ne bio važio i za bošnjačku književnost?! Filologija je nauka koja obuhvaća ne samo jezik i književnost, nije samo „tekstologija”, nego zahvaća i njihov historijski i kulturalni kontekst, a upravo to je važno u ovome kontekstu – bošnjačkom proučavanju značajnog dijela vlastite baštine. To je jedan od ključnih kriterija za nominaciju *orijentalna filologija*, imajući u vidu – uz to – i činjenicu da takva nominacija smisleno i razložno „sarađuje” sa Frascatijevom klasifikacijom znanosti u kojoj je markirana *orijentalna filologija*, „institucionalizirana” i administrativnim dokumentima ANUBiH i UNSA. Filologija je po definiciji „otkrivačica i svjedokinja” baštine.

Naravno, neosnovano je tvrditi kako u okvirima bosnistike/bošnjačkih studija treba studirati arapski, turski i perzijski jezik jer takav studij pripada studiju druge vrste, ali se može u nastavne planove uključiti i značajan dio bošnjačke književnosti na orijentalno-islamskim jezicima.

Razumije se da je preimenovanjem u Odsjek za orijentalistiku izučavanje bošnjačke baštine na orijentalno-islamskim jezicima doveden u neugodan položaj. S jedne strane, ta baština je svrstavanjem u polje orijentalistike još dalje odgurnuta od bilo kakve mogućnosti prihvaćanja; stvoreni su uvjeti čak za antagoniziranje prema toj kulturi koja se u orijentalistici inače, u najvećem broju slučajeva, situira kao inferiornost koja istovremeno predstavlja svojevrsnu prijetnju „vrijednostima evrocentrizma”. U danome kontekstu, Bošnjaci kao baštinici i takve kulture, tokom nekoliko stotina godina, ne određuju se samo kao nešto što je, navodno, strano kulturalnom miljeu u kome se nalaze već kao istinska prijetnja vrijednostima evrocentrizma. Posljednja agresija na Bošnjake (1992–1995) na stravičan način je pokazala kako je djelatna ta ideja o (navodnoj) bošnjačko-muslimanskoj prijetnji – od austrougarskog pokliča da se dijelom moraju pokrstiti a dijelom iseliti u Tursku, preko Andrićeva sataniziranja muslimanske kulture u BiH do Tuđmanove i Karadžićeve tvrd-

nje kako oni, spaljivanjem muslimanske kulture u Bosni i Hercegovini (agresija je, zapravo, izvršena na tu kulturu!), „stavljaju se na branik kršćanske Evrope”. To je u osnovi ideja tzv. zelene transverzale: orijentalistika je imala zadatak, između ostaloga, da markira onaj dio bošnjačkog identiteta koji je sadržan u njegovoj orijentalno-islamskoj komponenti kao prijetnju protiv koje se može djelovati samo sredstvima istrebljenja ili asimilacije.

Saidovska orijentalistika je naprosto monstruoza, jer je svojim ideološkim potencijalima, svojim političkim moćima, stavljala negativni predznak i na bošnjački kulturalni identitet. Tek u vrijeme agresije na BiH 1992. živo sam se prisjećao prepirki koje sam imao sa Aleksandrom Popovićem (profesor sa Sorbone) kada je koju deceniju ranije posjećivao Kosovo (gdje sam tada radio na Filozofskom fakultetu) pa je u našim čestim i dugim razgovorima maksimalno problematizirao bošnjačku baštinu na orijentalno-islamskim jezicima. Doduše, i mi, bošnjački orijentalisti (da nam se barem zvati *orijentolozima!*), nismo pružali odgovarajući otpor ideologiziranju svoje znanosti i kulture, iako smo posljednjih decenija uložili veliki trud u osvjetljavanje baštine u orijentalno-islamskim jezicima. Izgleda da nas još prilično snažno nose sile inercije. Primjera radi, mislim da je u nedovoljnoj mjeri na Odsjeku za orijentalnu filologiju zastupljena baština na orijentalnim jezicima, a mnogo više zastupljene su književnosti i kulture općenito u njihovim maticama: arapska, perzijska i turska. Nesumnjivo, ovaj Odsjek treba da se predano bavi i tim književnostima, u matičnim zemljama, ali sam uvjeren da bi se moralo u izvjesnoj mjeri prerasporediti akcente u tom smislu da bošnjačka književna baština bude zastupljenija nego što jest u našim nastavnim planovima i programima.

Zatim, čini se neprihvatljivim da na tome Odsjeku dosljedno, gotovo u potpunosti, izučavamo te tri književnosti (u njihovoj klasičnoj epohi) naporedo, gotovo mehanički odvojene, iako te književnosti u svojim klasičnim epohama imaju veoma mnogo zajedničkih poetičkih osnova, zajedničkih tradicijskih iskustava. Upravo bošnjačka baština na orijentalnim jezicima predstavlja izvrsnu poetičku sintezu klasičnih književnosti na arapskom, perzijskom i turskom jeziku. Dotle mi djelujemo u okviru jednoga Odsjeka kao tri katedre koje su suštinski, najvećim dijelom programa, odvojene. Doduše, ima i nekih zajedničkih predmeta (Orijentalno-islamska civilizacija, Uvod u orijentalnu filologiju i još poneki), ali se književnosti izučavaju odvojeno, naporedo. Moje iskustvo govori da bi bilo nužno uvođenje još nekih zajedničkih predmeta koji bi taj veliki nadnacionalni sistem povezale onako kako on jest bio povezan, a to bi se moglo ostvariti, naprimjer, zajedničkim predmetom koji bi se, eventualno, zvao Uporedna (ili komparativna) orijentalno-islamska književnost, ili Poetičke osnove orijentalno-islamskih književnosti, Toposi orijentalno-islamskih književnosti i sl.

Eventualni naziv Odsjek za orijentalne studije (također prenesen iz engleskog jezika i kulture) jednako je nepodesan jer i on distancira predmet studija od baštinika. Naime, uvijek valja imati u vidu bosanskohercegovačku specifičnost u tom smislu – na šta moram ukazivati u više navrata u ovome tekstu – da su Bošnjaci stoljećima stvarali baštinu na orijentalno-islamskim jezicima pa je ona postala dio njihova identiteta. To je domen i kompetencija filologije, i to je onaj znameniti faktor na temelju koga postoje razlike, recimo, u *njemačkim orijentalnim studijama* i *orijentalnoj filologiji u BiH*.

Doduše, ove književnosti, koliko mi je poznato, potpuno odvojeno se izučavaju i u svojim maticama, što smatram prvenstveno politički utemeljenim: politička surevnjivost među tim zemljama i narodima odveć je duga i snažna da bi političke elite zagovarale izučavanje zajedničkih osnova njihovih književnosti; ideologija je tu nametnula pozicije koje su neusklađene s naučnim činjenicama o zajedničkim ishodištima. No, to je već materijal za znatno širu elaboraciju.

Zbog svih naprijed navedenih razloga, pozabavio sam se i elementima zajedništva orijentalno-islamske kulture, koju sam nazvao *univerzumom*, u svojoj knjizi *Orijentologija, Univerzum sakralnoga teksta*. Tu sam, već naslovom, ponudio termin/pojam *orijentologija*, kao snažnu opoziciju pojmu *orijentalizam/orijentalistika*, želeći ukazati koliko je ovaj posljednji nepodesan.¹²

Pošto sam od početka svoje univerzitetske karijere bio svjestan ideološke orijentacije orijentalizma, posebno njegove nepodesnosti kada je u pitanju bošnjačka baština na orijentalno-islamskim jezicima, istupio sam 2003. godine na Naučnom vijeću Odsjeka a potom i na Nastavno-naučnom vijeću Filozofskog fakulteta u Sarajevu s prijedlogom da se Odsjek za orijentalistiku preimenuje u Odsjek za orijentalnu filologiju, jer ovaj drugi, očito je, ne sadrži ideologijske konotacije. Barem toliko. Srećom, prijedlog je snažno podržan na oba vijeća, čak se sjećam kako je akademik Vladimir Premec izdašno pohvalio prijedlog i obrazloženje.

Možda smo još uvijek na sredini puta, ali je dovoljno i to ako uočavamo zašto je jedan njegov krak stranputica i zašto ne treba tamo ići. Nesumnjivo,

12 Godinama nakon toga, objavio sam studiju koja je rađena kao projekt u Orijentalnom institutu, a njen osnovni zadatak je upravo to – da dokaže kako su arapska, perzijska i turska književnost u njihovome klasičnom razdoblju razvijale se u jedinstvenom poetičkom i poetološkom sistemu. Studiju je objavio Orijentalni institut (*Klasično pjesništvo na arapskom, perzijskom i turskom jeziku: Poetološki pristup*, Univerzitet u Sarajevu i Orijentalni institut, Univerzitetsko izdanje, Sarajevo, 2018, 367 str. ISBN 978-9958-626-39-5 COBISS.BH-ID 25755398), ali u ovome kontekstu želim naglasiti da ju je objavila i Turska akademija nauka, čime je posebno autoritativno ovjerena moja teza o zajedništvu tih književnosti (*Classical Poetry in the Arabic, Persian and Turkish Languages. A Poetological Approach*, prev. Selma Đuliman, Turkish Academy of Sciences, Ankara, 2019, 269 str., ISBN 978-605-2249-31-4).

na Odsjeku se mogu povući još neki važni potezi – na neke sam ukazao – ali bi i bosnisti morali ispoljiti osjetljivost za ova pitanja.

Orientalistics as Ideologization of Science

Summary

Orientalistics as a science is strongly contaminated by ideology, often by prejudices against the world and culture within its research focus, i.e. against oriental Islamic culture and Muslims. I detected it when I still served as assistant professor and therefore engaged in a public polemic with Darko Tanasković and some other Orientalists, and the polemic played itself out as a polemic on Eurocentrism in the national media of Socialist Yugoslavia. Years later, Edward Said published his celebrated work on this topic under the title „Orientalism”. The evidence of the mentioned ideologization and uncertainty in naming this scientific field also lies in the fact that the Department of the Arabic Language and Literature at the Faculty of Philosophy in Sarajevo, later the Department of Orientalistics, changed its name several times. Finally, as a professor of that faculty, in a Faculty Council meeting held in 2003, I argued in favour of naming it „the Department of Oriental Philology”, and I succeeded, namely a name that distances itself from the compromised name „Orientalism”, i.e. a name that is ideologically neutral. This is important especially because significant part of the Bosniak heritage originated in Oriental languages, so that this science in Bosnia and Herzegovina does not have the same status as, for instance, in other European countries.

Keywords: Orientalistics, oriental philology, Orientalism, Eurocentrism, ideologization of science

